

УДК 159.922.7:37.013.82:37.013.77(045)

Ганна Соколова,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри дефектології та
фізичної реабілітації
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
absokolova@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9913-1814
Reserch ID H-9826-2018

Юлія Кравець,
Аспірант Інститут спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
sweetgulia16@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1497-6269

Hanna Sokolova,
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Professor of Department of Defectology and Physical Rehabilitation
South Ukrainian National
Pedagogical University named after
K. D. Ushynsky, Odessa, Ukraine
absokolova@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9913-1814
Reserch ID H-9826-2018

Yuliia Kravets,
graduate student Mykola Yarmachenko Institute
of Special Pedagogy and Psychology,
sweetgulia16@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1497-6269

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ І МЕТОДИЧНІ
АСПЕКТИ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: ORGANIZATIONAL AND
METHODOLOGICAL ASPECTS**

Анотація

У статті розглянуто сучасні підходи до створення системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Головну увагу зосереджено на розробці практичної складової системи психолого- педагогічного супроводу. Автором зазначено, що необхідною умовою в системі супроводу дітей з особливими освітніми потребами є узгоджена командна робота всіх учасників освітнього процесу та батьків, які виховують таких дітей. Доведено, що значну роль у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами відіграє командна робота всіх учасників освітнього процесу. Тобто, саме психолого-педагогічний супровід покликаний сприяти озброєнню вчителів знаннями щодо психології таких дітей, їхніх психологічних можливостей в засвоєнні навчальних знань та вмінь, освоєння практичних прийомів розвитку мислення, а також створення сприятливого психологічного мікроклімату в школі та сімейному середовищі задля успішної соціалізації таких дітей.

Ключові слова: психологія, учні, особливі освітні потреби, психолого-педагогічний супровід, корекційно-розвивальна робота, програми, освітній процес.

Abstract

The author reveals modern approaches to setting up the system of psychoeducational maintenance of children with special educational needs. The attention is focused on development of the practical component of the psychoeducational maintenance. Author emphasizes that the main condition in the system of maintenance of children with special educational needs is the coordinated teamwork of all participants of the educational process and the parents of children with special educational needs. It is proved that a significant role in the psychological and pedagogical support of children with special educational needs is played by the team work of all participants in the educational process. That is, psychological and pedagogical support is designed to equip teachers with

knowledge of the psychology of such children, their psychological capabilities in learning and knowledge, learning practical techniques for thinking, as well as creating a favorable psychological microclimate in school and family environment for successful socialization of such children.

Keywords: psychology, students, special educational needs, psychological and pedagogical support, correctional and developmental work, programs, educational process.

Актуальність дослідження.

Сучасний стиль суспільного життя характеризується входженням України в культурно-освітній європейський простір, що обумовлює актуальну тенденцію інтеграції в соціум людей з особливими потребами. У зв'язку з цим проблема пошуку ефективних засобів стимулювання їх пізнавальної та особистісної активності залишається актуальною проблемою у різних галузях психології: віковій, соціальній, спеціальній тощо. Значний внесок у розв'язання цієї проблеми здійснено вітчизняними вченими завдяки створенню психокорекційних програм спеціального навчання й виховання для дітей різних категорій (І. Бех, В. Бондар, Т. Вісковатова, А. Душка, В. Засенко, Н. Засенко, Т. Ілляшенко, В. Кобильченко, С. Максименко, О. Мамічева, С. Миронова, Л. Прохоренко, Т. Сак, В. Синьов, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.). Водночас багато питань залишається відкритими для наукових дискусій і практичних розробок.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Останнім часом широкого визнання набуває ідея психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, яка охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу: сім'ї, педагогів, батьків та дітей (А. Душка, Л. Гречко, Л. Прохоренко, Г. Соколова).

Загальні проблеми психолого-педагогічного супроводу розглядалися в роботах сучасних учених, зокрема, в контексті інклюзивної моделі навчання,

проблема психолого-педагогічного супроводу була предметом дослідження українських та зарубіжних вчених – І. Кузава, М. Мушкевич, Лорман, Дж. Лупарт та ін.

Сучасні науковці наголошують на важливості командної взаємодії та цілісної діяльності при забезпеченні додаткового супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Втім, питання створення системи комплексного, узгодженого різнорівневого психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами залишається актуальним.

Тому, необхідність удосконалення наукових засад психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами їх інтеграції в суспільство, потреба в розширенні арсеналу методів діагностики та корекції їх особистісної сфери, недостатність вивчення питання включення дітей з особливими освітніми потребами у коло соціального життя, розроблення системи психолого-педагогічного супроводу дітей та батьків у процесі взаємодії – і є тими положеннями, які значною мірою визначають основну ідею нашого дослідження та обумовлюють актуальність вибору його теми.

Мета статті полягає у розкритті організаційних і методичних аспектів створення системи психолого-педагогічного супроводу школярів з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження.

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами можливий за умови врахування наступних чинників: спеціальної освіти фахівців, науковообґрунтованого психолого-педагогічного вивчення дитини, психопрофілактики, психолого-педагогічної корекції та психологічного консультування [2, 4].

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі передбачає динамічну, засновану на

взаємодії педагогів, дітей та батьків роботу, що забезпечує ефективне особистісносоціальне зростання дітей на всіх етапах навчання. Ефективність реалізації системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами визначається динамікою їх соціального та особистісного розвитку на окремих етапах. Результатом такої діяльності є підвищення соціальної компетентності таких дітей, що сприяє переорієнтації навчання з інформаційного на проблемнодіяльнісне, ефективне використання соціально-психологічних механізмів у процесі соціальних відносин дитини в системі макро- та мікросередовища. У таких умовах робота педагогів з дітьми набуває цілісності, системності та впорядкованості [5].

При реалізації завдань психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами було враховано його науковий, прикладний і процесуальний аспекти.

При реалізації наукового аспекту передбачалося:

- визначення методологічних проблем, теоретичних і методичних основ розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- узагальнення досвіду досліджень у сфері служб супроводу професійноособистісного розвитку та їх функціонування в системі освіти;
- теоретичне обґрунтування і розробка корекційно-розвивальної програми психолого-педагогічного супроводу;
- розробка алгоритму та технології розв'язання поставлених завдань і завдань організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- виявлення й обґрунтування умов, що сприяють ефективності реалізації системи психолого-педагогічного супроводу.

Прикладний аспект був спрямований на вирішення таких завдань:

- методичне забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі;

Третя складова – практичний аспект (процесуальний аспект) – передбачав реалізацію всіх позначених функцій і напрямів через безпосередню роботу з дітьми з особливими освітніми потребами, учителями, батьками та іншими значущими для дитини дорослими.

Корекційно-розвивальна програма, що вміщена в систему психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами передбачала два напрями роботи.

Перший – визначалися цілі діяльності педагогів, пов'язані, перш за все, з характеристиками освітнього процесу в школі, тобто, аналізувалися методи і форми організації освітнього процесу, цілісність психолого-педагогічного забезпечення освітнього процесу в школі. У контексті нашого дослідження, головна мета психолого-педагогічного забезпечення полягала у визначенні соціальної ситуації розвитку всіх учасників супроводу.

Другий напрям, пов'язаний, насамперед, з характеристиками розвитку дітей з особливими освітніми потребами та збереженням психологічного здоров'я в освітньому середовищі, іншими словами, головним завданням цього напрямку є профілактика і виправлення відхилень у психічному розвитку школярів з особливими освітніми потребами [7].

Метою розробленої корекційно-розвивальної програми є не тільки розвиток природного потенціалу дітей з особливими освітніми потребами, а й максимальне залучення їх до соціального досвіду, розвитку соціальної компетентності.

У межах проведеного дослідження психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами було визначено теоретико-методологічні засади корекційно-розвивальних заходів, які ґрунтуються на наступних провідних принципах: культурно-історичної концепції розвитку психіки та особистості Л. Виготського; суб'єктно-діяльнісного підходу (О. Асмолов, Л. Велитченко, Л. Виготський, О. Осницький, Л. Прохоренко та ін.); цілеспрямованої

навчально-пізнавальної діяльності учня (Д. Ельконін, Г. Костюк, Т. Сак, Л. Фрідман та ін.); діяльнісного принципу корекційної роботи (В. Давидов, А. Душка, Д. Ельконін, Ю. Максименко та ін.); системності розвивальних задач (Б. Ломов, В. Кобильченко, С. Максименко, Л. Прохоренко та ін.); наскрізної спрямованості корекційної роботи (А. Замша, О. Бабяк, Н. Баташева, Г. Блеч, І. Гладченко, І. Омельченко, О. Чеботарьова та ін.); нормативності та вікової відповідності застосованих розвивальних завдань (В. Засенко, О. Орлов, І. Недозим та ін.).

Основними завданнями психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є:

- сприяння повноцінному розвитку особистості школярів з особливими освітніми потребами;
- забезпечення диференціального та індивідуального підходу до кожної дитини з особливими освітніми потребами в процесі освітньої діяльності на основі його всебічного психолого-педагогічного вивчення;
- здійснення профілактичної та корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Корекційно-розвивальна робота передбачала комплексне здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у інтелектуальному, соціальному розвитку, поведінці дітей з особливими освітніми потребами, формування їхньої соціально адекватної життєвої позиції. Корекційна робота містила не тільки зміст запропонованих вправ, але й ігрову форму подання та безпосередню участь психолога як керівника корекційних груп.

Впровадження корекційно-розвивальної програми передбачає дотримання наступних принципів організації й проведення психолого-педагогічних заходів.

Принцип безперервності та співробітництва з сім'єю забезпечує не тільки проведення корекційної роботи протягом усього періоду навчання

дитини з особливими освітніми потребами, але й залучення батьків до цього процесу, визнання сім'ї як повноправного та важливого учасника корекційної роботи щодо розвитку дитини та ефективності її інтеграції в соціум.

Принцип комунікативності розкриває ідею про загальну комунікативну активність особистості, як базову передумову ефективного спілкування, дозволяє виділити основне завдання психологічної корекційно-розвивальної роботи, а саме – формування у дитини з особливими освітніми потребами основних компетенцій, необхідних для повноцінної соціалізації.

Принцип діяльності передбачає врахування в процесі розробки та реалізації провідного виду діяльності школярів – навчання з активним урахуванням ігрових елементів.

Принцип інтегративності передбачає закріплення сформованих у дитини з особливими освітніми потребами основних компетенцій у різних сферах життєдіяльності (режимних моментах, дозвілєвій діяльності, на шкільних та позашкільних заняттях) шляхом використання різних методів і прийомів (моделювання, гри, творчої та продуктивної діяльності, психогімнастичних вправ, бесіди, консультування вчителів і батьків).

Принцип систематичності і послідовності передбачає взаємозв'язки та взаємозалежність етапів корекційних впливів: розв'язання завдань одного етапу створює передумови для переходу до здійснення роботи на наступному.

Принцип концентричності роботи дозволяє поетапно вирішувати завдання розвитку і закріплення певних компетентностей, їх орієнтацію на попередньо досягнуті результати, забезпечуючи одночасне закріплення соціальних компетенцій в різних умовах життєдіяльності дитини.

Принцип моделювання передбачає організацію корекційно-розвивальної роботи із орієнтацією на розроблені теоретичну

та емпіричну моделі, врахування впливу певної варіативності моделей психолого-педагогічного супроводу на кінцевий результат та якість адаптації та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

Принцип єдності діагностики і корекції розвитку вимагає поєднання цих двох видів роботи при організації корекційно-розвивальних впливів, наявність постійного контролю за динамікою розвитку дитини з особливими освітніми потребами та ефективністю виконання корекційно-розвивальних заходів.

Принцип гуманістичної спрямованості психолого-педагогічного супроводу визнає самоцінність особистості дитини з особливими освітніми потребами, необхідність створення умов для її гармонійного розвитку, повагу та любов до дітей із особливими освітніми потребами.

Принцип формування позитивного ставлення до дитини з особливими освітніми потребами передбачає формування позитивних ціннісних орієнтацій і установок у батьків, які виховують таку дитину, її прийняття іншими членами сім'ї та соціумом взагалі.

Принцип індивідуалізації корекційно-розвивальної роботи базується на результатах психолого-педагогічного вивчення дітей з особливими освітніми потребами, дозволяє враховувати індивідуальні та вікові особливості дітей при організації та проведенні корекційно-виховних заходів, змінювати акценти експериментально-формувальної роботи (обсяг, інтенсивність, тривалість) при збереженні загальної логіки.

Принцип залучення соціального середовища означає реалізацію корекційно-розвивальних завдань психолого-педагогічного супроводу шляхом просвіти і залучення до вирішення основних задач референтних дорослих з оточення дитини: педагогів, психолога, батьків, інших членів сім'ї, привертання уваги широкого соціального загалу до проблем та потреб дітей із особливими освітніми потребами.

Когнітивно-поведінковий принцип передбачає розвиток структури та змісту психолого-педагогічного супроводу, особливості проявів та закріплення основних компетенцій та їхнє практичне застосування у різних соціальних ситуаціях, формування інтелектуально-мнестичної сфери дитини, розширення її світогляду та адаптивних здібностей.

Принцип оптимізації виховних прийомів, використовуваних батьками дитини з особливими освітніми потребами та вчителів і вихователів, суттєво підвищує психолого-педагогічну грамотність, психологічну компетентність, загальну освіченість батьків та учителів у питаннях виховання дитини з особливими освітніми потребами, зміцнює адаптаційні механізми сім'ї та ефективність навчальних та позанавчальних закладів.

Принцип єдності психолого-педагогічних і медичних засобів забезпечує взаємодію фахівців психолого-педагогічного та медичного профілів у питаннях комплексного вирішення завдань корекційно-розвивальної роботи.

За потреби, передбачалося надання школярам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної допомоги у складних або кризових ситуаціях, з метою адаптації до умов навчання і спілкування.

Профілактична робота містила своєчасне попередження відхилень у становленні особистості школяра з особливими освітніми потребами, у його міжособистісних стосунках з оточенням, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому просторі дитини.

Прогнозування подальшого розвитку особистості школяра з особливими освітніми потребами спиралося на модель поведінки дитини у різних освітніх умовах, на основі чого формувався зміст і напрями її індивідуального розвитку і визначалися основні шляхи подальших дій.

Передбачається, що корекційно-розвивальні заходи, відображені у розробленій програмі, зумовлять суттєві зміни в інтелектуальних функціях

дітей з особливими освітніми потребами, сприятимуть активному залученню таких дітей у спілкування із друзями, батьками та близькими людьми тощо.

Водночас, один із напрямів корекційно-розвивальної програми передбачав роботу з батьками, які виховують дитину особливими освітніми потребами: формування здатності батьків адекватно сприймати та оцінювати стан своєї дитини, співпрацювати з педагогами та психологами, прислуховуватися до їхніх порад. Тобто, батьки мають бути не лише добре обізнаними з перевагами і недоліками різних форм соціалізації дитини особливими освітніми потребами, але й повинні займатися власним особистісним зростанням як важливим чинником запобігання емоційного вигорання [1].

На наш погляд, однією з продуктивних форм у корекційно-розвивальній роботі можуть стати об'єднані дитячо-батьківські консультації. Протягом усього періоду здійснення корекційно-розвивальної роботи ми проводили роботу з батьками за допомогою застосування психодіагностичних методик, проведення бесід, надання їм домашніх завдань та обов'язковим подальшим обговоренням.

Головною метою даної роботи із батьками є:

- 1) розширення когнітивних можливостей батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, активізація їхньої рефлексії;
- 2) поліпшення батьківських взаємин із власною дитиною;
- 3) підвищення психологічної чутливості до дитини, її загальних та індивідуальних особливостей та можливих проблем;
- 4) покращення взаємовідносин у сім'ї.

Робота з батьками передбачає використання таких форм роботи: лекції, індивідуальні консультації, домашні завдання, тренінгові заходи.

З урахуванням усього зазначеного вище, розроблена розвивально-корекційна програма реалізовується нами у трьох напрямках:

- безпосередньому психокорекційному впливу на важливі компоненти соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами (інтелектуально-мнестичний компонент, провідні показники функціональної грамотності, вербального розвитку, саморефлексії, пошуку соціальної підтримки, ідентифікації з батьками та іншими особами, самооцінки та розширення меж шкільного життя);

- методично-розвивальному – з педагогами (ступінь оволодіння педагогом організаційними, оцінювальними та перцептивними операціями, пов'язані із необхідністю здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, ознайомлення з прийомами проведення первинної діагностики та ігрових форм корекційно-розвивальної роботи);

- просвітницько-розвивальному – з батьками (запобігання емоційному вигоранню батьків, розширенню їхнього світогляду щодо проблем дитини з особливими освітніми потребами, залучення до проведення корекційно-розвивальних заходів).

Необхідно зазначити, що в процесі реалізації корекційно-розвивальної програми провідна роль координатора та реалізатора корекційно-розвивальних завдань належить психологу, його активність, здебільшого, спрямована на створення адекватних психологічних умов для здійснення програми та підтримку ефективного розвивального середовища, впровадження основних завдань розробленої корекційно-розвивальної програми.

Втім виконання цих функцій не можливе без залучення педагогів. Просвітницька та методична робота з педагогами спрямовується з метою підвищення їхньої професійно-психологічної компетентності у проблемі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, розширення знань про вікові особливості та умови соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, розвитку ціннісно-мотиваційних та

особистісно-професійних установок на дитину із особливими освітніми потребами, розвитку власної саморегуляції, рефлексії, емпатійних здібностей та покращенню спілкування з дітьми.

Важливо до цієї роботи долучити усіх членів педагогічного колективу закладів, де здійснюється діагностична та корекційно-розвивальна робота. В роботі з педагогами на різних етапах роботи використовуються наступні форми роботи: лекції, семінари-тренінги, індивідуальні консультації.

Основна мета розроблення корекційно-розвивальної програми, передбачає розвиток соціально-психологічних механізмів функціонування соціальних відносин дитини з особливими освітніми потребами в системі макро- та мікросередовища.

У цьому контексті було поставлено такі завдання:

- 1) розширення меж інтелектуально-мнестичних компонентів;
- 2) розвиток функціональної грамотності дитини з особливими освітніми потребами (сприяє навчанню говоріння, яке є базою створення різних видів комунікативних ситуацій, що стимулює учнів до емоційно забарвленого спілкування, що в свою чергу є фундаментом для створення різних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, письма, переказу, складання оповідань та ін.);
- 3) розвиток вербальної комунікації (збільшення термінологічних лексем, розширення взаємозв'язків між словами і міри їх використання, розвиток мовлення, а також формування абстрактних вербальних навичок);
- 4) соціальна підтримка (стимулювання соціальної та особистісної активності, зниження залежної поведінки);
- 5) розвиток елементарних навичок саморефлексії (зростання здатності в процесі здійснення діяльності сприймати та оцінювати себе – власні знання, думки, дії тощо);
- 6) сприяння ідентифікації з батьком та іншими особами (зростання позитивного ставлення до батька та інших близьких осіб);

7) розвиток самооцінних компонентів дитини з особливими освітніми потребами (підвищення рівня адекватної самооцінки, адекватної поведінки і суджень дитини про саму себе, свої якості, чесноти і вади, здібності, потенційні можливості, а також про свою роль та місце серед інших людей);

8) розширення меж шкільного життя школяра з особливими освітніми потребами (зростання залученості до позашкільного простору, дозволя, викликане активною роллю у програмі взаємодії з батьками і позашкільними організаціями);

9) орієнтація дитини на вчителя (формування адекватної поведінки, адекватного судження дитини про саму себе, свої якості, чесноти і вади, діяльні здібності, потенційні можливості, а також про своє місце і роль серед інших людей; зростання залученості до позашкільного простору дозволя, формування адекватного ставлення до вчителя як до авторитета, судження якого задають основні орієнтири навчальної та позанавчальної діяльності).

Корекційно-розвивальний вплив було спрямовано на розвиток компонентів, які є провідними чинниками соціально-психологічної компетентності дитини з особливими освітніми потребами в цілому. Такими провідними компонентами нами було визначено: інтелектуально-мнестичний, показник функціональної грамотності, ідентифікації з батьком та іншими особами, вербального розвитку, пошуку соціальної підтримки, розвиток саморефлексії та самооцінки, розширення меж шкільного життя.

До організації та проведення корекційно-розвивальної програми ми пропонуємо дотримуватись наступних вимог:

1) враховувати психофізичний розвиток дитини з особливими освітніми потребами;

2) ведучим корекційно-розвивальних занять має бути психолог або соціальний педагог, не залучений до навчально-виховного процесу, що сприяє формуванню атмосфери спокою та довірливості, можливості спокійно

виконувати ігрові вправи, висловлювати власну думку, розігрувати ситуації із різних сфер соціального життя;

3) особливістю проведення корекційно-розвивальної програми є активна залученість дітей до обговорення проблем соціалізації, надання їм можливості набувати нового досвіду розв'язання складних для них ситуацій;

4) важливою умовою проведення корекційно-розвивальної програми є активне використання діалогічної форми спілкування, що додатково висуває особливі умови до особистості ведучого, а саме: навички активного слухання, гнучкість психіки, креативність, терпимість до дітей із особливими освітніми потребами.

Початок і тривалість індивідуальної та групової корекційно-розвивальної роботи залежать, з одного боку, від наявності у дитини мотивації до участі у пропонуваній роботі, а з іншого – від здатності практичного психолога враховувати специфічні особливості та проблеми дитини з особливими освітніми потребами. Тому, у впровадженні корекційно-розвивальної програми нами використовуються такі прийоми:

- подолання недовіри з боку дітей з особливими освітніми потребами (що передбачає наявність відвертості і відкритості у спілкуванні, тактовність та комунікативні навички у психолога);

- створення доброзичливого психологічного клімату у корекційній групі (передбачає акцент на питаннях, важливих для школярів, у доступній для них формі, спілкування з дітьми й після проведення корекційних заходів, участь у проведенні прогулянок, екскурсій та ін.);

- конфіденційність (гарантія дітям та їхнім батькам щодо нерозголошення результатів корекційно-розвивальних впливів).

Участь респондента у програмі і, відповідно, визначення приналежності до тієї чи іншої групи, проводиться за допомогою рандомізованих процедур.

Зважаючи на вищезазначене, вважаємо, що впровадження у корекційно-розвивальну роботу розвивальної та просвітницької роботи з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, заснованої на особистісно-орієнтованому та діяльнісному підходах, сприятиме не тільки зростанню ефективності їх спілкування, оптимізації процесу адаптації дитини до соціуму, але й запобігатиме емоційному вигоранню батьків.

Висновки.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що значну роль у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами відіграє командна робота всіх учасників освітнього процесу. Тобто, саме психолого-педагогічний супровід покликаний сприяти озброєнню вчителів знаннями щодо психології таких дітей, їхніх психологічних можливостей в засвоєнні навчальних знань та вмінь, освоєння практичних прийомів розвитку мислення, а також створення сприятливого психологічного мікроклімату в школі та сімейному середовищі задля успішної соціалізації таких дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Душка А. Л. Формування адекватних способів взаємодії батьків з дитиною, що має психофізичні відхилення. *Науковий Вісник Півд.-укр. державного Університету*. 2013. №. С.34 – 48.
2. Засенко В. В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі* :наук.-метод. зб. / за ред. : В. І. Бондаря, В. В. Засенка. К. : Науковий світ, 2006. Вип. 8. С. 85–88.
3. Кобильченко В. В. Теоретико-методичні засади психологічного супроводу підлітків з глибокими порушеннями : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.08. К., 2010. 40 с.

4. Недозим І. В., Скрипник Т. В. *Система технологій психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі. Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання* : Зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського (м. Кіровоград, 29-30 вересня 2015 р.). Кіровоград: «Ексклюзив-систем», 2015. С. 379-382.

5. Прохоренко Л. І. Діагностика психологічного супроводу навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3 (79). С. 36–44.

6. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. Київ : Актуальна освіта. 2005. 246 с.

7. Соколова Г. Б. Теоретико-методичні засади психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.08. К., 2019. 40 с.

REFERENCES

1. Dushka A. L. Formation of adequate ways of interaction of parents with the child having psychophysical deviations. *Naukovyi Visnyk Pivd.-ukr. derzhavnoho Universytetu*. 2013. №. S.34 – 48. (in Ukrainian).
2. Zasenka V. V. To the problem of personal approach in teaching children with mental and physical disabilities. *Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli : nauk.-metod. zb. / za red. : V. I. Bondaria, V. V. Zasenka*. K. : Naukovyi svit, 2006. Vyp. 8. S. 85–88. (in Ukrainian).
3. Kobylchenko V. V. Theoretical and methodological principles of psychological support of adolescents with profound disorders : avtoref. dys. ... dokt. psykhol. nauk : 19.00.08. K., 2010. 40 s. (in Ukrainian).
4. Nedozyim I. V., Skrypnyk T. V. System of technologies of psychological and pedagogical support of children with autism in the educational space. *Idei*

humannoi pedahohiky ta suchasna systema inkliuzyvnoho navchannia : Zb. mater. Vseukr. naukovo-metod. konferentsii, prysviachenoj 97-richchju vid dnia narodzhennia V. Sukhomlynskoho (m. Kirovohrad, 29-30 veresnia 2015 r.). Kirovohrad: «Ekskliuzyv-system», 2015. S. 379-382. (in Ukrainian).

5. Prokhorenko L. I. Diagnosis of psychological support of educational activities of students with mental retardation. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 2016. № 3 (79). S. 36–44. (in Ukrainian).

6. Sak T. V. Psychological and pedagogical foundations of managing the educational activities of students with mental retardation in the school of intensive pedagogical correction. Kyiv : Aktualna osvita. 2005. 246 s. (in Ukrainian).

7. Sokolova H. B. Theoretical and methodological principles of psychological support of students with Down syndrome : avtoref. dys. ... dokt. psykhol. nauk : 19.00.08. K., 2019. 40 s. (in Ukrainian).